

חלק ב

עקרונות הדמוקרטיה

נושא 9

עקרון – שלטון העם

מהו עקרון שלטון העם?

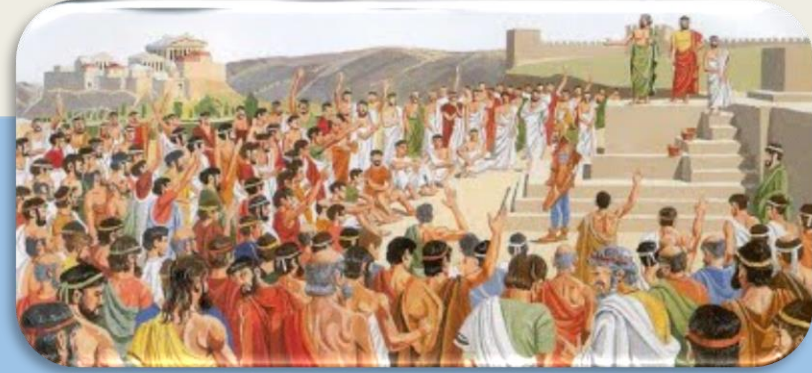
לפי עקרון זה, העם הוא הריבון במדינה. ההחלטות שהמדינה תקבל יהיו לטובת העם. בעבר העם היה מכריע באופן ישיר, וכיום העם שולט במדינה באמצעות נציגים שבחר לבית הנבחרים. הנציגים שנבחרו, פועלים בשמו של העם ולטובתו.

קיימים שני סוגים של משטר דמוקרטי:

דמוקרטיה עקיפה – האזרחים מוותרים על זכותם לשלוט באופן ישיר, ובוחרים נציגים שינהלו בשמם את ענייני המדינה.

ההליך המרכזי – בחירות תקופתיות.

דמוקרטיה ישירה – כל האזרחים הבוגרים מתכנסים יחד ומכריעים בנושאים העולים לדיון. האזרחים לוקחים חלק פעיל בניהול המדינה.

ההליך המרכזי – כינוס העם.

כיום, אין מדינה בעלת משטר דמוקרטי ישיר.

זמינות - במדינות מודרניות יש צורך בקבלת עשרות אם לא מאות החלטות מדי יום. הציבור הרחב הטרוד בפרנסתו, לא יכול להתפנות מעיסוקיו לכל החלטה. לכן יש צורך בבחירת נציגים שיעשו זאת.

גודל האוכלוסייה - מדינות מודרניות כוללות מיליוני אזרחים. לא ניתן כיום לרכז את כל אוכלוסיית המדינה במקום אחד. לכן יש צורך בבחירת נציגים.

מדוע?

סודיות - החלטות המדינה דורשות סודיות. לא ניתן לשמור על סודיות כאשר כל הציבור שותף למידע הרגיש. לכן, יש צורך בבחירת נציגים בודדים שיהיו שותפים לסודות המדינה.

מומחיות - לשם קבלת מרבית ההחלטות, יש צורך בידע מיוחד בנושאי - ביטחון, כלכלה וכו'. מרבית הציבור איננו מומחה בנושאים אלו. לכן, יש צורך בבחירת נציגים בעלי מומחיות שיכריעו.

משאל עם:

בדמוקרטיה העקיפה, לעיתים נהוג מנגנון נוסף הנקרא - משאל עם. המשאל הוא פנייה של השלטון אל העם על מנת שיכריע בשאלה עקרונית מסוימת. במשאל מוצגת לעם שאלה, שהתשובה עליה היא ב"כן" או "לא" בלבד.

בישראל, חוקק בשנת 2014 חוק יסוד: משאל עם, הקובע כי במקרה בו המדינה מעוניינת לוותר על שטחיה כחלק מהסכם שלום, ייערך משאל עם האם לאשר או לדחות את ההסכם.

בישראל עד היום לא נערך משאל עם.

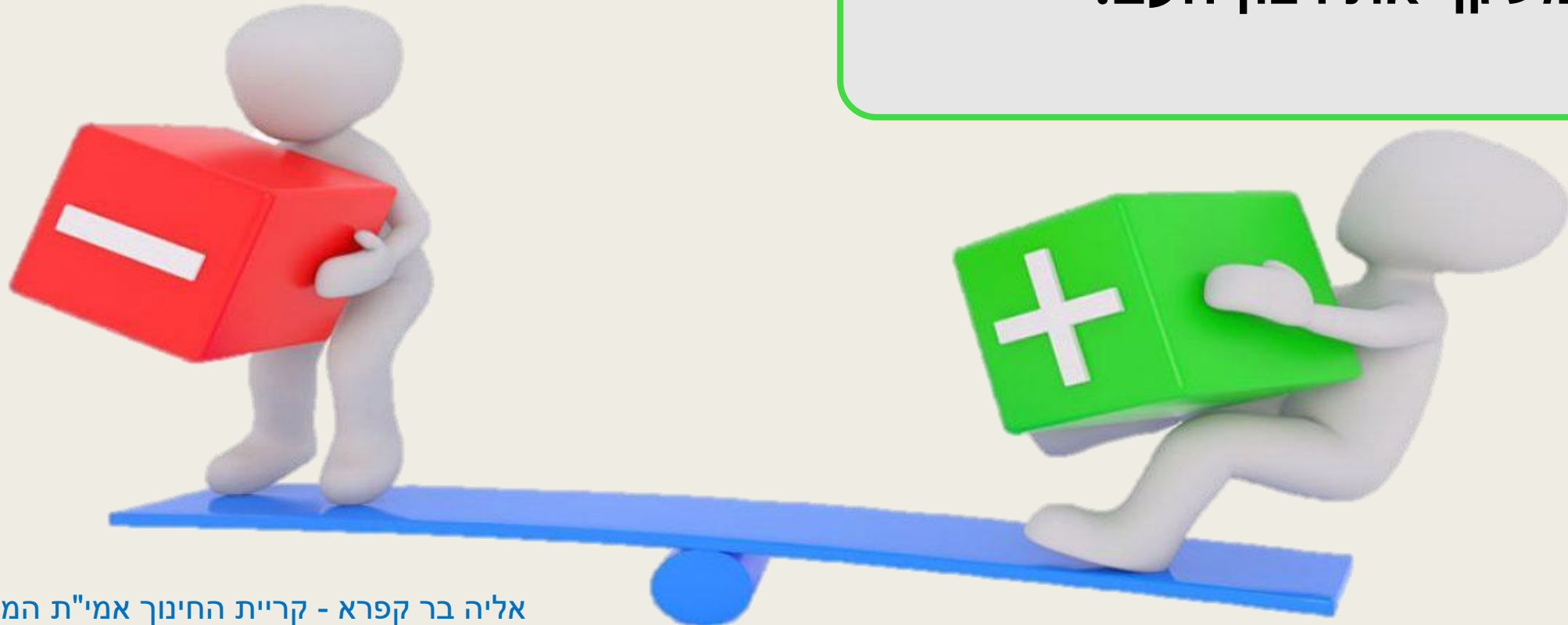
מדוע לקיים משאל עם?

חסרונות:

- א. הבעת אי אמון בנבחרי הציבור.
- ב. הסרת אחריותם של המנהיגים.

יתרונות:

- א. ביטוי לדמוקרטיה הישירה.
- ב. משקף את רצון העם.

נושא 10

עקרונות – הפלורליזם

מהו עקרון הפלורליזם?

פלורליזם הוא אחד מערכי היסוד בדמוקרטיה שכן הוא מכיר בזכויות המיעוט. על פי ערך זה, יש להעניק שוויון זכויות וחופש ביטוי לקבוצות שונות בחברה כך שתוכלנה לבטא את השונות ביניהן ולהתאגד במסגרות שונות. הפלורליזם מכבד את **ריבוי הדעות** האנושיים. פלורליזם יכול לבוא לידי ביטוי בתחומים שונים: פלורליזם חינוכי, פלורליזם כלכלי, פלורליזם פוליטי ועוד.

חשיבות הפלורליזם

א. הפלורליזם מאפשר לאנשים להיות שונים ללא חשש.

ב. הפלורליזם מאפשר הידברות חופשית בין הקבוצות השונות באוכלוסייה, למרות השוני בניהן.

עקרון הפלורליזם בא לידי ביטוי במספר תחומים:

בתחום הפוליטי

העקרון בא לידי ביטוי בכך שישנן מפלגות שונות המייצגות קהלים ומגזרים שונים בכנסת. באמצעות מפלגות אלו, הקבוצות השונות מביעות את דעתן.

בתחום החינוכי

העקרון בא לידי ביטוי בכך שקבוצות שונות באוכלוסיה זוכות לחינוך נפרד התואם את השקפת עולמם. למשל בתי ספר חרדיים, בתי ספר ערביים וכו'.

בתחום הכלכלי

העקרון בא לידי ביטוי למשל כאשר ארגוני עובדים למינהם מתאגדים לצורך קידום אינטרסים משותפים בעבודה. למשל – ארגון המורים, הרופאים, המוסכים וכו'.

ערכים בפלורליזם

ישנם שני ערכים **שהכרחיים** לצורך קיום עקרון הפלורליזם

ערך ההסכמיות

ערך הסובלנות

נושא 11

עקרונות – הכרעת הרוב

מהו עקרון הכרעת הרוב?

עקרון זה קובע כי רצונם של מרבית בעלי האזרחות במדינה דמוקרטית הוא שיכריע.

עקרון הכרעת הרוב קובע כי ההחלטות במדינה מתקבלות על ידי מרבית האזרחים ולא על ידי אדם בודד או קבוצה אחת. ההחלטות שיתקבלו לא יבואו על חשבון זכויות המיעוט שזכויותיו לחיות את חייו על פי השקפת עולמו ישמרו במסגרת עקרונות היסוד של המדינה הדמוקרטית (כלומר - הימנעות ממה שקרוי "עריצות הרוב")

מהו עקרון הכרעת הרוב?

העקרון בא לידי ביטוי למשל בעבודת הממשלה והכנסת – שמקבלות החלטות על פי רוב, בבתי המשפט – שפסקי הדין מוכרעים לפי דעת רוב השופטים וכו'.

הגבלת הכרעת הרוב

מדוע הכרעת הרוב איננה תנאי מספיק בדמוקרטיה וישנו הצורך להגביל את כוחו של הרוב?

הרוב עשוי לפעמים לנצל את כוחו על מנת לפגוע במיעוטים השונים במדינה. כך, הכרעות הרוב יכולות להוביל לעריצות הרוב. לדוגמא, אם חוק שהתקבל בכנסת פוגע בזכויותיו של אדם, האדם יכול לעתור לבית המשפט ובית המשפט יבדוק האם אכן נפגעות זכויותיו. אם כן, החוק יבוטל.

נושא 12

עקרון – זכויות אדם ואזרח

מהו עקרון זכויות האדם והאזרח?

על המשטר במדינה דמוקרטית לשמור
שזכויות הפרט לא יפגעו. הזכויות
נחלקות לשתי קבוצות:

ישנן זכויות שנובעות מעצם היותך אדם
(זכויות אדם) - אותן יש לכל אדם
שנמצא במדינה ואפילו אם הוא לא
אזרח זכויות אלו נקראות גם זכויות
טבעיות. בנוסף, ישנן זכויות הנובעות
מעצם היותך אזרח (זכויות אזרח). אלו
זכויות רחבות יותר שכל מדינה מחליטה
האם להכיר בהן עבור אזרחיה או לא.

לצד זכויותיו, קיימות לאדם שתי חובות במדינה דמוקרטית:

א. על האדם להימנע מפגיעה בזכויותיו של אדם אחר.

ב. על האדם להתריע בפני השלטון על פגיעה בזכויותיו של אדם אחר ולדרוש מהשלטון לתקן את העוול.

האם יש קשר בין חובותיו של אדם לבין זכויותיו?

יש הטוענים כי ישנו קשר בין קיום החובות לקבלת הזכויות. כך, אדם שאינו מקיים את חובותיו נשלול את זכויותיו. מנגד, יש הטוענים כי אין קשר בין הדברים וגם אם אדם אינו מקיים את חובותיו, יש להענישו על פי החוק אך לא לשלול מראש את כל זכויותיו כאדם.

מהן זכויות האדם?

כאמור, זכויות האדם הן זכויות שמוענקות לאדם מרגע לידתו, באופן שווה וטבעי - ללא הבדל דת גזע ומין. זכויות אלו מוענקות לאדם מרגע היותו אדם והן לא תלויות בשאלה האם הוא אזרח המדינה. השלטון הדמוקרטי חייב לשמור על זכויות אלו ולפעול למימושן.

מהן זכויות האדם העיקריות במדינה דמוקרטית?

הליך הוגן

פרטיות

קניין

חיים וביטחון

שוויון

שם טוב

כבוד

חירות

ה

פ

ק

ח

ש

ש

כ

ח

מהן זכויות האדם?

זכותו של כל אדם להגנה על זכויותיו כאשר הוא עומד לדין. זכות זו באה לידי ביטוי למשל בזכותו לדעת במה מאשימים אותו.	הליך הוגן
זכותו של כל אדם לחיות מבלי שיחשפו או יחדרו לחייו שלא ברשותו או הסכמתו.	פרטיות
זכותו של כל אדם להשתמש ברכושו כרצונו, ללא חשש שרכושו ילקח ממנו. מדובר בנכסים חומריים ובנכסים רוחניים – שירים, ספרים וכו'.	קניין
זכותו של כל אדם לחיות ללא פחד מפני פגיעה בגופו או בחייו. מחובתה של המדינה להבטיח בטחון תושביה מפני איומים פנימיים או חיצוניים.	חיים וביטחון
זכותו של כל אדם לקבל יחס שווה ללא הבדל – דת, גזע, מין, השקפת עולם, לשון או תרבות וזאת כאשר השוני לא קשור לעניין.	שוויון
זכותו של כל אדם ששמו לא ייפגע בפרסום שאין בו אמת וללא סיבה מוצדקת (מנגד, יש הגנה על מי שפרסם דבר שלילי אך אמיתי על אדם אחר).	שם טוב
זכותו של כל אדם שלא להיות נתון ליחס מבזה או משפיל.	כבוד
זכותו של כל אדם לנהל את חייו בחופשיות ובאופן שנראה לו. זכות זו כוללת את חופש הביטוי, חופש התנועה, חופש הדת, חופש מדת ואת חופש העיסוק.	חירות

ה
פ
ק
ח

ש
ש
כ
ח

ישנם שלושה סוגים של מדיניות (דפואסי פעולה) בנוגע לאי שוויון:

מדיניות של הבחנה

על פי מדיניות זו, יש לתת יחס שונה לאוכלוסיות מסוימות ששונות מהשאר באופן קבוע. למשל – המדינה מבחינה את אוכלוסיית הנכים ונותנת להם הטבות על מנת להשוות את מצבם לאנשים שאינם נכים.

מדיניות של העדפה מתקנת

על פי מדיניות זו, יש לתת יחס שונה לאוכלוסיות שסבלו בעבר (באופן זמני) מקיפוח. למשל – אם אין הרבה ערבים בתחום תעסוקה מסוים, המדינה נותנת הטבות לבעלי עסקים שמעסיקים ערבים באותו התחום.

אושר: 7% חרדים בשירות הציבורי; בנט הציע לבטל העדפה מתקנת לערבים

הממשלה אישרה כי 7% מהמשרות בשירות הציבורי יהיו מיועדות לחרדים בלבד, כדי לעודד את שילובם בשוק התעסוקה. שר החינוך הציע כי החלטת הממשלה הקודמת לייעוד 10% מהמשרות בשירות הציבורי לערבים תבוטל, ותבוצע העדפה מתקנת לנשים ערביות בלבד

מדיניות של אפליה

על פי מדיניות זו, נותנים יחס שונה לאנשים שונים ללא סיבה מוצדקת. למשל – אוכלוסיית הנשים סובלת מאפליה הרבה מאוד שנים – שכרן נמוך יותר וכו'.

זכויות וחובות האזרח:

לכל אזרח במדינה דמוקרטית מוענקות זכויות שונות. לצד זכויות אלו קיימות גם מספר חובות:

חובות אזרח

- א. החובה להיות נאמן למדינה ולא לבצע פעולות הפוגעות ביטחונה.
- ב. החובה לציית להוראות החוק על מנת להסדיר את חיי החברה.
- ג. החובה לשלם מיסים למדינה על מנת שהמדינה תוכל לממן את פעילותה לאזרחים.

זכויות אזרח

- א. הזכות לבחור לכנסת (בישראל מגיל 18).
- ב. הזכות להיבחר לכנסת (בישראל מגיל 21).
- ג. הזכות להתאגד ולהקים מפלגה (בישראל מגיל 18).

זכויות חברתיות:

לצד זכויות האזרח המוענקות לאזרחים, לעיתים מדינות מעניקות זכויות נוספות לאזרחים. זכויות אלו מכונות – זכויות חברתיות. בשונה מזכויות האזרח, המדינה לא חייבת להעניק את הזכויות החברתיות. כך, כל מדינה מעניקה בהיקף שונה את חמשת הזכויות הבאות:

זכויות
עובדים ותנאי
העסקה
ראויים
בעבודה

הזכות לחינוך

הזכות לטיפול
רפואי
ולשמירה על
הבריאות

הזכות לדיור
ולמגורים
נאותים

הזכות לרמת
חיים סבירה
ואנושית

זכויות קבוצה (מיעוטים):

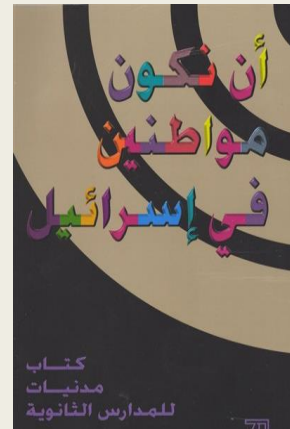
כזכור, במדינות רבות עשויים לחיות לצד הלאום המרכזי, מיעוטים רבים. מיעוטים אלו זכאים לזכויות נוספות (זכויות קבוצה) אשר נועדו לשמור על המאפיינים הייחודיים שלהם כמיעוט ולמנוע מהם להתערבב במדינה ולאבד את זהותם הייחודית. למשל:

חופש דת

חופש לשון

חופש חינוך ותרבות

נושא 13

עקרון – הגבלת השלטון

מהו עקרון הגבלת השלטון?

חשיבות העיקרון: על מנת להגן על שלטון החוק וזכויות האדם והאזרח במדינה, ועל מנת למנוע מהשלטון להגיע למצב של עריצות, נקבע עקרון של הגבלת השלטון הדמוקרטי.

מהו העיקרון: על פי עקרון זה יש **לצמצם את סמכויות השלטון** ולפזר את עוצמת הכוח בין מספר רשויות שלטון. צמצום הכוח נעשה על ידי שלושה מאפיינים – הפרדת הרשויות, מנגנוני פיקוח וביקורת וחוקה.

הפרדת רשויות

האמצעי הראשון להגבלת השלטון הוא הפרדת הרשויות. בכל מדינה דמוקרטית, יש לבצע הפרדה של תפקידי השלטון השונים – חקיקה, ביצוע החוקים ושיפוט התושבים במדינה. **הרשויות צריכות להיות נפרדות זו מזו, כך שלכל אחת מהן ישנו תפקיד מרכזי אחד.**

כל רשות מאוזנת ומוגבלת בכוחה אל מול יתר הרשויות. לכן, במידה ורשות מסוימת חרגה מסמכותה, שאר הרשויות יכולות לבלום את פעילותה. צעד זה נקרא – "איזונים ובלמים".

מהן שלוש רשויות השלטון?

הפרדת רשויות

הרשות המחוקקת
הכנסת

הרשות המבצעת
הממשלה

הרשות השופטת
בית המשפט

תפקידה של הרשות המחוקקת, היא לחוקק את חוקי המדינה ולעיתים גם לבקר את תפקידה של הרשות המבצעת. בישראל, הרשות המחוקקת - בית הנבחרים של המדינה, מכונה - הכנסת. שכן כל חברי הכנסת נבחרים על ידי אזרחי המדינה בבחירות חופשיות ודמוקרטיות.

ראש הרשות המחוקקת הוא יושב ראש הכנסת. תפקידו של יושב ראש הכנסת בתור ראש הרשות המחוקקת הוא לוודא את תקינות הליך חקיקת חוקי המדינה ולבחור אילו חוקים יעלו להצבעה במליאת הכנסת.

**הרשות המחוקקת
הכנסת**

תפקידה של הרשות המבצעת, היא לבצע את חוקי הכנסת ולנהל בפועל את ענייני המדינה. במדינות רבות, כמו גם בישראל, הרשות המבצעת היא הממשלה. לכן, ראש הרשות המבצעת הוא ראש הממשלה (בשונה ממדינות אחרות שבהן הנשיא הוא ראש הרשות המבצעת – כמו למשל ארה"ב). תפקידו של ראש הממשלה בתור ראש הרשות המבצעת הוא לוודא כי הממשלה מתפקדת כראוי ומנהלת את ענייני המדינה באופן תקין.

כאמור, הממשלה מורכבת מכמה מפלגות שחברו יחד במסגרת **ההסכם הקואליציוני**, על מנת ליצור רוב של תמיכה בכנסת לנושאים שהסכימו עליהם. כלומר – הממשלה היא **הקואליציה**.

הרשות המבצעת
הממשלה

תפקידה של הרשות השופטת, היא לשפוט אנשים שלא התנהלו על פי חוקי המדינה. הרשות המבצעת בישראל היא מערכת בתי המשפט. מערכת זו מורכבת מבתי משפט בדרגות שונות, כאשר הערכאה השיפוטית הגבוהה ביותר היא – בית המשפט העליון. לכן, ראש הרשות השופטת הוא נשיא בית המשפט העליון. תפקידו של נשיא בית המשפט העליון הוא לוודא שהמערכת המשפטית פועלת כראוי, לאשר מינויים של שופטים וכן לפסול שופטים מלדון בתיקים מסוימים מחשש לניגוד עניינים.

הרשות השופטת
בית המשפט

מנגנוני פיקוח וביקורת

האמצעי השני להגבלת השלטון הוא מנגנוני פיקוח וביקורת. מנגנונים אלו נחלקים לשתי קבוצות:

מנגנוני פיקוח בלתי פורמליים – הם מוסדות שלא הוקמו על ידי המדינה אלא על ידי אזרחים שלא חושבים שגופי הביקורת של המדינה מספיקים. המוסדות ממומנים בצורה עצמאית על מנת לפקח על גופי השלטון ללא ניגוד עניינים.

מנגנוני פיקוח פורמליים – הם מוסדות שהוקמו על ידי המדינה על מנת לפקח על פעולות השלטון. תפקידיהם של מוסדות אלו מוגדר בחוק ומימונם נעשה על ידי המדינה, שכן המדינה מעוניינת בגילוי ותיקון הליקויים שבה.

מנגנוני פיקוח וביקורת

מנגנוני פיקוח פורמליים

בתי המשפט

בתי המשפט בוחנים האם פעולות השלטון נעשו כחוק. כך, מגן בית המשפט על זכויות האדם והאזרח ומונע משטר עריצותי.

מבקר המדינה

המבקר בודק את תקינות פעילות השלטון ומפרסם דו"ח שנתי. בכך המבקר מרתיע את השלטון מהתנהלות בלתי ראויה.

הכנסת

האופוזיציה יכולה להתנגד לפעולות הממשלה ולהעלות את הנושא לדיון ציבורי.

מנגנוני פיקוח בלתי פורמליים

אומנות

יוצרי אומנות יכולים למתוח ביקורת כנגד פעולות השלטון ובכך מאלצים אותו להתחשב בביקורת שלהם.

דעת הקהל

הציבור מפעיל לחץ על השלטון ע"י הפגנות או שביתות. השלטון נבחר על ידי הציבור, כך שהוא חייב להקשיב לרגשותיו.

התקשורת

התקשורת חושפת מידע ומביעה עמדה בנוגע לפעולות השלטון. בכך, היא מרתיעה את השלטון מהתנהלות בלתי ראויה.

חוקה

האמצעי השלישי להגבלת השלטון הוא החוקה. החוקה היא המסמך המשפטי בעל המעמד הגבוה ביותר במדינה. המסמך צריך להתקבל ברוב גדול בבית הנבחרים ולהגדיר את צורת המשטר, סדרי השלטון במדינה, הגדרת רשויות השלטון ותפקידיהן, פירוט זכויות וחובות האדם והאזרח במדינה וקביעת עקרונות היסוד של המדינה.

בשל הקושי לשנותה, החוקה תורמת ליציבות ולשמירה על זכויות האדם והאזרח במדינה, מגדירה מה מותר ואסור לשלטון ומונעת את ריכוז הכוח בידי רשות שלטונית אחת.

ישראל היא מבין המדינות הבודדות בעולם שאין לה חוקה.

נושא 14

עקרון – שלטון החוק

מהו עקרון שלטון החוק?

עקרון שלטון החוק הוא עיקרון יסוד במשטר הדמוקרטי, ומשמעותו היא שכולם שווים בפני החוק – כולם כפופים להוראות החוק (גם השליט).

בניגוד למשטרי עריצות, השליט במשטר דמוקרטי משרת את החוק וכפוף לו. בנוסף, אם רשויות השלטון מפרות את החוק, ניתן לתבוע אותן על כך.

הציות לחוק מאפשר חיים משותפים לאנשים בעלי דעות שונות, ומאפשר לתושבי המדינה ליהנות מזכויותיהם.

ההבדלים בשלטון בחוק בין משטר דמוקרטי למשטר דיקטטורי:

במשטר

דמוקרטי:

1. התכנים של החוק משקפים את עקרונות הדמוקרטיה. למשל – חופש הביטוי.

2. כולם כפופים ושווים בפני החוק.

במשטר

דיקטטורי:

1. התכנים של החוק לא תואמים לעקרונות הדמוקרטיה. למשל – אסור להפגין נגד השלטון.

2. לא כולם שווים בפני החוק. אנשי השלטון נמצאים מעל החוק ומעל האזרחים.

פקודה בלתי חוקית בעליל

הכלל: פקודה בלתי חוקית בעליל היא פקודה צבאית שברור לכל אדם כי אינה מוסרית ולכן היא איננה חוקית. זוהי פקודה שדגל שחור מתנוסס מעליה וציות לה הוא עבירה פלילית, ולכן אין לציית לה. על החייל שקיבל פקודה כזו, לסרב לציית לה כאשר היא ניתנת לו, ואם ציית לה - חלה עליו אחריות פלילית לתוצאות מעשיו.

פקודה זו היא חריג לעיקרון שלטון החוק. שהרי ישנה חובה תמידית על כל אדם לציית לחוק, אלא אם כן זוהי פקודה בלתי חוקית בעליל.

פקודה בלתי חוקית בעליל

פרשת כפר קאסם:

ב-29 באוקטובר 1956, ביום הראשון למלחמת סיני (מבצע קדש), הורה פיקוד מרכז להטיל עוצר על הכפרים הערביים שהיו סמוכים לגבול הירדני. העוצר הוטל במסגרת כוננות לקראת האפשרות של מלחמה עם ירדן. מפקד החטיבה החליט על דעת עצמו להקדים את שעת כניסת העוצר מהשעה 21:00 לשעה 17:00, אך הודעה על כך נמסרה לתושבי הכפרים רק חצי שעה לפני כניסת העוצר לתוקפו. התושבים הערבים שעבדו מחוץ לכפריהם, לא ידעו דבר על העוצר, והחלו לחזור לבתיהם עם חשכה, לאחר שעת כניסת העוצר.

הפקודה הייתה ברורה – להרוג את כל מי שהפר את עוצר. מתוך שמונה כפרים שהוטל עליהם עוצר, שבעה מפקדים הפרו את הפקודה ולא הוציאו להרוג את תושבי הכפר שלא שמעו על הטלת העוצר. אך בכפר אחד, המפקד החליט לקיים את הפקודה והוציא להורג 43 מתושבי הכפר שאיחרו.

לימים, הפכה פרשה זו לדוגמא יחידה לפקודה בלתי חוקית בעליל, שברור היה לכל אדם שיש להפר אותה.

כאמור למעט החריג, חובה לציית לחוק. אדם

שמסרב לציית לחוק נקרא **עבריין**.

ישנם שלושה סוגי עבריינים:

עבריינות שלטונית:

הפרה של החוק על ידי נושא משרה שלטונית, שמנצל את מעמדו למען המדינה או המפלגה בה הוא חבר. כמו למשל – מנהל של משרד ממשלתי שמעביר כספים מהמשרד אל מפלגתו.

עבריינות אידיאולוגית:

הפרה של החוק מטעמים של אידיאולוגיה – השקפת עולם דתית ופוליטית או מטעמי מצפון, ולא למען רווח אישי. כמו למשל – זריקת אבנים על חיילי צה"ל במחסום.

עבריינות פלילית:

הפרה של החוק מטעמים של הנאה אישית או פרטית. זוהי עבריינות ממניע אישי. כמו למשל – גניבה, רצח, אונס וכו'.

קיימים שני סוגים של עבריינות אידיאולוגית:

עבריינות אידיאולוגית מצפונית

הפרה של החוק על ידי אנשים שהצדק והמוסר שלהם מנוגד למדיניות הממשלה. מטרתם היא להביא לשינוי מדיניות הממשלה. קבוצה זו תסרב לציית לפעולה שנוגדת את מצפונם.

למשל – סרבנות קבוצה מסוימת לשרת בצבא שבו ידרשו להפעיל נשק כלפי בני אדם.

עבריינות אידיאולוגית פוליטית או דתית

הפרה של החוק על ידי אנשים שהשקפת העולם הדתית או הפוליטית שלהם מנוגדת למדיניות הממשלה. מטרתם היא להביא לשינוי מדיניות הממשלה.

למשל – סרבנות קבוצה מסוימת מלפנות מאחז לא חוקי ביהודה ושומרון.

נושא 15

עקרון - הדמוקרטיה המתגוננת

מהו עקרון הדמוקרטיה המתגוננת?

זכותם של רשויות השלטון במדינה לפגוע בזכויותיו הבסיסיות של האדם כאשר נשקפת סכנה לשלום הציבור ולביטחון המדינה. **פגיעה זו נועדה להבטיח את המשך קיומו של המשטר הדמוקרטי במדינה.**

למשל - הוצאת קבוצות קיצוניות הקוראות להרג אוכלוסייה מסוימת אל מחוץ לחוק.

כיצד המדינה הדמוקרטית מגינה על עצמה?

פסילת מועמדים לכנסת

ועדת הבחירות לכנסת יכולה לפסול מועמדים מלהתמודד בבחירות לכנסת. בישראל הוועדה פסלה למשל את חנין זועבי וברוך מרזל אך בית המשפט אישר לבסוף את התמודדותם.

הוצאת מפלגות מחוץ לחוק

ועדת הבחירות לכנסת או בית המשפט יכולים להוציא מפלגות אל מחוץ לחוק ולאסור את פעילותן. בישראל נפסלה מפלגה אחת בשם "מפלגת כך".

מעצר מנהלי

שר הביטחון יכול לחתום על מעצר ללא משפט של אדם החשוד בפעילות טרור כנגד המדינה ותושביה. המעצר יכול להימשך עד שלושה חודשים.

צנזורה

הצנזור הראשי של צה"ל יכול לאסור על אמצעי התקשורת לפרסם מידע שיש בו כדי לפגוע בביטחון המדינה ותושביה. למשל, כך נאסרה תמונתו של סא"ל עמנואל מורנו לפרסום.

מהם התנאים לפסילת מפלגה מלהתמודד בכנסת?

ניתן לפסול מפלגה מלהתמודד בכנסת אם היא מקיימת
אחד או יותר מבין התנאים הבאים:

א. מפלגה השוללת את קיומה של מדינת ישראל כמדינתו
של העם היהודי או כמדינה בעלת אופי יהודי.

ב. מפלגה השוללת את אופייה הדמוקרטי של מדינת ישראל.

ג. מפלגה המסיתה לגזענות נגד ציבור מסוים במדינת
ישראל.

ד. מפלגה התומכת במאבק של מדינת אויב או ארגון טרור
כנגד מדינת ישראל.

סמלה של "מפלגת כ"ך"
שנפסלה מלהתמודד לכנסת.

אי קבלת עקרון הדמוקרטיה המתגוננת

אם עיקרון הדמוקרטיה המתגוננת כה חשוב לשמירת הדמוקרטיה, מדוע קיימת תפיסה בעולם שלא מקבלת עקרון זה?

בשונה מישראל, על פי השיטה האמריקאית, מלבד מקרים פליליים (למשל הגבלת חירות לרוצח), אסור למדינה דמוקרטית לפגוע בזכויות האדם והאזרח. לכן בארצות הברית אין אוסרים התאגדות או הפגנות של קבוצות גזעניות ואנטי דמוקרטיות כל עוד אין במעשיהם מעשה פלילי.

מאחר והמדינה בשיטה זו לא נוקטת אמצעים לצורך הגנת הדמוקרטיה, ייתכן שאותן קבוצות גזעניות ואנטי דמוקרטיות יצליחו, יעלו לשלטון ויפגעו בדמוקרטיה.